

SÜREK Alevilik – Bektaşilik ve Kültür Araştırmaları Dergisi, Sayı 5, 2025, 123-129.

E-ISSN: 3023-5529

Tanıtma / Review

FULYA SOYLU BAĞÇECİ; MİNE ŞENOL ATICI (2022). KENTLEŞEN ALEVİLİK DEĞİŞEN CEM RİTÜELLERİ VE MÜZİK. ANKARA: ANI YAYINCILIK. 128 S. ISBN 978-605-170-770-9

FULYA SOYLU BAĞÇECİ; MİNE ŞENOL ATICI (2022). URBANIZATION OF ALEVISM: TRANSFORMATIONS IN CEM RITUALS AND MUSIC. ANKARA: ANI PUBLISHING. 128 S. ISBN 978-605-170-770-9

Melisa ÖZTÜRK

Bağımsız Araştırmacı

melissaozturk1999@gmail.com

 0009-0005-1094-8094

ÖZ

Geliş Tarihi: Fulya Soylu Bağçeci ve Mine Şenol Atıcı tarafından kaleme alınan “*Kentleşen Alevilik Değişen Cem Ritüelleri ve Müzik*” adlı eser, kentleşme ve modernleşme sürecinde Alevi İnanç sistemi ve müzik geleneğinde yaşanan dönüşümleri, Mersin Cemevi örneği üzerinden etnografik bir yaklaşımla incelemektedir. Nitel araştırma yöntemiyle yürütülen çalışmada dede, zâkir, semah hizmetlisi ve dernek üyeleriyle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler analiz edilmiştir. Alan araştırmasına dayanan kitapta, Aleviliğin tarihsel gelişimi, inanç-müzik ilişkisi, deyişlerin bilgi ve anlam aktarımındaki rolü, cem ritüellerinin yapısı, zâkirlik hizmeti, toplumsal cinsiyet unsurları ve semahın dönüşümü ele alınmıştır. Mersin Cemevi’nde yapılan görüşmeler, cem ritüelleri ve müziğin ibadet merkezli yapısından uzaklaşarak kültürel birliktelik sağlayan etkinliklere yöneldiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler

Alevilik

Bektaşilik

Kentleşme

Ritüel

Müzik

Keywords

Alevism

Bektashism

Urbanization

Ritual

Music

ABSTRACT

Authored by Fulya Soylu Bağçeci and Mine Şenol Atıcı, *Urbanized Alevism: Changing Cem Rituals and Music* examines the transformations in Alevi belief and musical traditions throughout the processes of urbanization and modernization, using the Mersin Cemevi as an ethnographic case study. Conducted through a qualitative research method, the study interprets data gathered from interviews with dede (spiritual leader), zakir (ritual musician), semah performers, and association members. Based on fieldwork, the book analyzes the historical development of Alevism, the relationship between faith and music, the role of deyiş (sacred hymns) in transmitting knowledge and meaning, the structure of cem rituals, the function of zakirlik, gender dynamics, and the transformation of semah. Interviews conducted at the Mersin Cemevi indicate that cem rituals and musical practices have shifted from worship-centered forms toward cultural activities that promote communal unity.

Atf/Cite as: Öztürk, M. (2025). Fulya Soylu Bağçeci; Mine Şenol Atıcı, 2022, *Kentleşen Alevilik değişen cem ritüelleri ve müzik*. Ankara, Anı Yayıncılık. *SÜREK Alevilik – Bektaşilik ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 5, 123-129.

© 2025 Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü. Her hakkı saklıdır. Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Hacı Bektaş Veli Research and Application Institute. All rights reserved.

Giriş

Niğde doğumlu Fulya Soylu Bağçeci, lisans eğitimini 2004 yılında Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi Anabilim Dalı'nda tamamlamıştır. 2006 yılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans derecesini alan Bağçeci, 2011-2016 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda müzik öğretmeni olarak görev yapmıştır. 2017'de Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müzik Bilimleri Anabilim Dalı'nda doktora derecesini almıştır. Yazar, kariyerine halen Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Müzikoloji Bölümü'nde Dr. Öğr. Üyesi olarak akademik çalışmalarını sürdürmektedir.

Kitabın bir diğer yazarı olan Mine Şenol Atıcı ise Mersin doğumludur. Lisans eğitimini 2005 yılında Malatya İnönü Üniversitesi Müzik Öğretmenliği Bölümü'nde tamamlamıştır. Yüksek lisansını 2021 yılında Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Müzikoloji Anabilim Dalı'nda Dr. Öğr. Üyesi Fulya Soylu Bağçeci danışmanlığında tamamlamıştır. 2009 yılından bu yana Niğde Güzel Sanatlar Lisesi'nde görev yapan yazar, Batı Müziği, Türk Sanat Müziği ile Türk Halk Müziği teori ve uygulama alanlarında öğretmenlik yapmaktadır.

Çalışmanın konusunu teşkil eden 128 sayfalık bu kitap; “Giriş” bölümünün “Anadolu Alevi Geleneği Nedir?”, “Alevi İnanç ve Kültürünün Kökeni”, “Alevi Geleneğinde İnanç ve Müzik İlişkisi”, “Bilgi, Deneyim ve Anlam Sahası Olarak Deyişler”, “Deyişlerde Mistik Öğretilerin Metafizik Boyutları”, “İnancın Deneyim Sahası: Cem Ritüeli”, “Geleneğin ve Kutsalın Taşıyıcısı: Zâkirlik Misyonu”, “Kentleşme ve Modernleşmenin Alevi Geleneği Üzerindeki Etkileri”, “Alevi Geleneğindeki Dönüşümlerin Müziğe Yansımaları”, “İnanç Temelli Müzikten Seküler Müzik Algısına”, “Alevi Kültür Dernekleri Mersin Cemevi Şubesinde Genel Yapılanma”, “Mersin’de Yaşayan Aleviler”, “Geçmişten Günümüze Alevilik”, “Mersin Cemevi’nde Geleneğin Aktarımı”, “Görünürlük Kazanan Bir Alevi Birliğinin Temsili: Mersin Cemevi”, “Zâkirlik Kimliğinin İnşası”, “Zâkirlikte Doğaçlama, İcra Tekniği ve Dağar”, Mersin Cemevi’nde Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Zâkir”, “Mersin Cemevi’nde Cem Ritüelleri ve Müzik Pratikleri”, “Semahın Dönüşümü” başlıkları ile “Son Söz”, “Kaynakça” ve “Dizin” bölümlerinden oluşmaktadır.

Eserin “Önsöz” bölümünde, bu kez kitabın araştırma konusunun; kentleşme, modernleşme ve toplumsal süreç içerisinde değişim ve dönüşüm yaşayan cem ritüellerinin günümüz koşullarındaki durumunu ortaya koymaya çalışan etnografik bir saha çalışması olduğu belirtilmiş; ilgili bölüm, teşekkürlerle sonlandırılmıştır.

Çalışmanın “Giriş” bölümünde, ilerleyen bölümlerinde ele alınacak temel konulara ve araştırma yönelimlerine dair bir çerçeve sunulmuştur. Yani “Alevilikteki semah ve müziğe ilişkin ritüel pratiklerin günümüzde gösteri estetiğine yaklaşan bir temsil mi yoksa ibadet anlayışına yakın bir ritüel biçimi mi?” olduğu sorusuna yanıt arayan bir yaklaşım izleneceği ifade edilmiştir. Araştırmanın bu bağlamda Mersin Cemevi merkezli olarak yürütüleceği; dede, zâkir, semah hizmetlisi ve dernek üyeleriyle görüşmeler yapılacağı, bu görüşmelerin de cem ritüelleri ve dernek çatısı altında gerçekleştirilen sosyal ve kültürel faaliyetlerin niteliğini anlamaya yönelik olacağı belirtilmiştir (s. 1-4).

“Anadolu Alevi Geleneği Nedir?” başlığı altında, Anadolu Aleviliğinin kökeni, tarihsel gelişimi ve inançsal çeşitliliği ele alınmıştır. Yazarlar, Aleviliği süreç boyunca Orta Asya’dan Balkanlar’a kadar uzanan geniş bir coğrafyada biçimlenmiş kültürel, toplumsal ve felsefi bir yapı olarak değerlendirmişlerdir. Bu yaklaşım çerçevesinde, inancın İslam öncesi kültürel perspektiflerden ve halkın eşitlik ve adalet arayışından beslenen bir yapı sergilediği vurgulanmıştır. Osmanlı döneminde yaşanan baskılar sonucunda kırsal alanlarda kendi kurumlarını kurarak kapalı bir toplum yapısına yönelen Alevilerin farklılıklarını da ortak bir inanç ekseninde “yol bir sürekin bin bir” anlayışıyla bir arada tuttuğu ifade edilmiştir. Ayrıca modernleşme,

kentleşme ve küreselleşmenin tesiriyle inanç ve ritüel alanlarında yaşanan dönüşümlerin Alevi kimliği temelli yapılanma biçimine dönüştüğü ve bugün de bu yapının teolojik çerçevesinin ötesinde kolektif bir bilinç ve sosyal dayanışma alanı olarak varlığını sürdürdüğü belirtilmiştir (s. 5-9).

“Alevi İnanç ve Kültürünün Kökeni” başlığı altında, Aleviliğin senkretik yani bağdaştırıcı niteliği ana konuyu oluşturmuştur. Bu bağlamda Şamanizm, Maniheizm, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi çeşitli inançların etkileşimi sonucunda şekillenen bir inanç dokusundan söz edilmiştir. Başlıkta birçok araştırmacının yaklaşımları üzerinden Alevi inanç sisteminin tarihsel, teolojik ve sosyokültürel boyutları farklı araştırma yaklaşımları üzerinden değerlendirilmiş; bu yaklaşımlar içinde uzun yıllar etkili olmuş bazı kavramsal çerçevelerin günümüzde tekrardan gözden geçirildiği vurgulanmıştır. Yeni belgeler ve yorumların ortaya koyduğu veriler aracılığıyla Alevi tarihinin, yerleşik ve kalıplaşmış yorumların ötesine geçen bir yaklaşımla yeniden yazılmasının gerekliliğine dikkat çekilmiştir (s. 9-15).

Alevi inanç sisteminde müzik ve deyişler vasıtasıyla kurulan kutsal aktarım biçimlerinin ele alındığı bölümlerden biri olan “Alevi Geleneğinde İnanç ve Müzik İlişkisi” başlığı altında, Aleviliğin inançla müzik arasındaki kadim bağı tarihsel kökenleriyle birlikte ele alınmıştır. Alevilikte Tanrı, insan ve evren arasındaki ilişkinin müzik vasıtasıyla kurulduğu; müziğin ibadetin bir parçası ve kültürün felsefi kodlarını kuşaktan kuşa taşıyan bir ifade biçimi olduğu vurgulanmıştır. Aynı zamanda cem ritüellerinde zâkirin bağlama eşliğinde söylediği deyişlerin topluluğun manevi bütünlüğünü pekiştirdiği, bu sözlü müzik geleneği içerisinde nefes, düvaz, mersiye ve semah gibi türlerin Alevi inanç sisteminin özünü yansıttığı belirtilmiştir. Ayrıca, 13. yüzyılda Horasan’dan Anadolu’ya gelen dervişlerin beraberinde getirdikleri Orta Asya Türk halk edebiyatı geleneğinin, Alevi-Bektaşî düşüncesine yeni bir dil kazandırdığına değinilmiştir (s. 15-19). “Bilgi, Deneyim ve Anlam Sahası Olarak Deyişler” başlığında, Aleviliğin oluşum ve gelişim sürecinde rol oynayan düşünce önderlerinin- Hacı Bektaş Veli, Pir Sultan Abdal, Şah Hatayi ve Kaygusuz Abdal gibi isimlerin- öğretilerinin, bu deyişler vasıtasıyla nesillere aktarıldığı açıklanmıştır. Bu yönüyle deyişlerin, Alevi-Bektaşî edebiyatının temel taşlarını oluşturduğu, metaforik anlatım biçimleriyle literatüre geçtiği belirtilmiştir (s.19-21). “Deyişlerde Mistik Öğretilerin Metafizik Boyutları” adlı başlıkta ise Alevi-Bektaşî öğretisinin metafizik ve ritüel boyutlarının, deyişler aracılığıyla aktarılan mistik öğretiler çerçevesinde değerlendirildiği; bu yapı içinde Kırklar Söylencesi’nin arketipsel bir tekrar olarak ele alındığı ifade edilmiştir. Çalışmada, Vahdet-i Mevcut anlayışı doğrultusunda insanın Tanrısal özün yansımaları kavrayan bir varlık olarak tanımlandığı, ruhsal olgunlaşma yani tekâmül sürecinde müzik ve sazın rehberlik eden bir araç olduğu açıklanmıştır. İnsan; bu bağlamda “Tanrı’nın çalgısı” olarak metaforlaştırılmış, Tanrısal iradeyi yansıtan bir varlığa dönüşme sürecinin sembolü hâline getirilmiştir (s. 22-28).

“İnancın Deneyim Sahası: Cem Ritüel” başlığında cem, Kırklar Meclisi söylencesiyle ilişkilendirilerek kırmızı kuşak, Kırklar Semahı ve turna kuşu gibi simgeler üzerinden anlamlandırılmıştır. Ritüelin kökeninde yer alan, Orta Asya’dan taşınan unsurların (Şamanizm, Zerdüştlük, Maniheizm) Yesevilik ve Vefailik kanallarıyla Bektaşîliğe eklenildiğine ve ritüelin tarihsel sürekliliğine dair tespitlere atıfta bulunulmuştur (s. 29-35). Bu bağlamda cem ritüelinin en önemli hizmetlerinden biri olan zâkirlik ise “Geleneğin ve Kutsalın Taşıyıcısı: Zâkirlik Misyonu” başlıklı bölümde ele alınmıştır. Başlıkta Alevi inanç sisteminde zâkirliğin dedelikten sonra gelen en önemli hizmet olduğu, zâkirin cemlerde deyiş, nefes, düvaz imam, tevhit ve semah gibi sözlü formları icra ederek geleneğin aktarımını sağladığı açıklanmıştır. Zâkirin misyonunun sadece cem ritüelleriyle sınırlı kalmadığı, tıpkı dedenin taliplerine ışık tuttuğu gibi müziğiyle kişinin manevi yolculuğunda rehberlik ettiği vurgulanmıştır. Ayrıca zâkir ile ozan arasındaki farklara da değinilmiş, zâkirin ozanların sözlerini kendi ezgisel biçimiyle yorumlayarak belleğini dışa vuran metinleri özünü koruyacak şekilde varyantlara açık kıldığı belirtilmiştir (s. 35-39).

“Kentleşme ve Modernleşmenin Alevi Geleneği Üzerindeki Etkileri” adlı başlıkta, Aleviliğin 1960’lardan itibaren kentleşme ve modernleşme süreçleriyle geçirdiği dönüşümden söz edilmiştir. Göçle beraber dede-talip ve musahiplik kurumlarının işlevsizleştiği, Aleviliğin dinsel kimlikten kültürel kimliğe evrildiği belirtilmiştir. Cumhuriyetle birlikte modernleşmenin getirdiği eğitim imkânlarının artması, Alevilerin kamusal alanda görünür hâle gelmesini sağlamış ve yeni bir sosyal tabaka olarak “Alevi burjuvazisi”nin ortaya çıktığına dikkat çekilmiştir. 1980 sonrasında küreselleşme ve iletişim ağının gelişmesiyle Alevilerin örgütlenme faaliyetlerine yönelip yapılanma süreçlerine girdikleri, cemevleri vasıtasıyla ibadet ve kültürel organizasyonlarını sürdürdükleri, bu dönemin “Alevi Uyanışı” olarak isimlendirildiği ifade edilmiştir (s.39-49).

Kentleşmeyle beraber Alevi müzik geleneğinde yaşanan dönüşümleri ele alan bölümlerden biri olan “Alevi Geleneğindeki Dönüşümlerin Müziğe Yansımaları” başlığında, kente göçle beraber Alevi inanç sistemindeki değişimlerin müzik ve ritüel pratiklerine tesiri incelenmiştir. Sözlü kültürden yazılı kültüre yönelen aktarım şekillerinin doğaçlamaya dayalı müzik geleneğini dönüştürdüğü, cemveleriyle beraber kurumsallaşan yapının Aleviliğe daha görünür ve örgütlü bir karakter kazandırdığı belirtilmiştir. Bu durumun yozlaşma olarak değil, kültürel kimliğin yeni koşullar altında tekrardan biçimlenmesi manasına geldiği vurgulanmıştır. Ancak cemlerin günümüzde ibadet merkezli yapısından uzaklaşıp gösteri estetiğine yaklaşan bir nitelik kazanması da eleştirilmiştir (s. 49-53). “İnanç Temelli Müzikten Seküler Müzik Algısına” adlı başlıkta ise ele alınan dönüşümlere ek olarak sekülerleşme sürecinin Alevi müziğine yeni bir yön kazandırdığı belirtilmiştir. Aleviliğin kamusal alanda yeniden görünür hâle gelmesiyle beraber, geleneksel köy cemlerindeki doğaçlamaya dayalı müziksel yapının yerini nota bilen, eğitilmiş zâkirlerin yönettiği standart repertuvara bırakması, ritüel müziğinin cem ritüellerinden ontolojik olarak ayrılarak konser ve festival gibi mecralarda popülerleşen etno-politik bir kimlik ifadesine dönüşmesi bölümün ana vurgusunu oluşturmuştur (s. 53-59).

Kitabın alan sahasını oluşturan Mersin ili bağlamında ele alınan başlıklardan biri olan “Alevi Kültür Dernekleri Mersin Şubesinde Genel Yapılanma” kısmında, kentleşme sürecinde Alevilerin kendi kültürlerinden uzaklaşmak yerine, oluşturdukları kurum ve mekanizmalar vasıtasıyla -hemşehirlilik, gettolaşmak gibi- kimliklerini yeniden keşfettikleri belirtilmiştir (s. 60). “Mersin’de Yaşayan Aleviler” başlığında ise Mersin’in Anadolu’nun çeşitli yerlerinden yoğun Alevi göçü aldığı; bu doğrultuda 1992’de kurulan *Hacı Bektaşî Veli Kültür Merkezi’nin*, 2009 yılında ismini *Alevi Kültür Dernekleri Mersin Cemevi* olarak değiştirerek yaklaşık yedi bin üyesiyle kentin en büyük cemevi konumuna geldiği belirtilmiştir. Cem ritüelleri, nikah ve cenaze erkanlarının yanı sıra sempozyumlar, paneller, konserler gibi kültürel etkinliklerin de yapıldığı; özellikle Nevruz ve Aşure etkinliklerine geniş katılım sağlandığı, Maraş, Sivas ve Çorum katliamlarına ilişkin anma törenlerinin gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir (s. 61-63).

“Geçmişte ve Günümüzde Alevilik” başlığında, Alevilerin kent yaşamına uyum sürecinde inanç ve pratiklerini tekrardan biçimlendirmeleri Mersin Cemevi özelinde incelenmiştir. Bu yeniden biçimlenme süreci, toplumsal yapının çözülmesi değil, değişen koşullara uyum sağlayarak bütünleşmesi olarak değerlendirilmiştir. Cemevinde yapılan görüşmelerde dede, zâkir ve hizmet yürüten kişiler, günümüzde cemlerin ibadet merkezli yapısından ziyade kültürel birliktelik sağlayan etkinliklere dönüştüğü ve etkinliklere katılımın daha yoğun olduğunu; artık cem ritüellerinin geçmişteki “gerçek cem” anlayışından farklılaştığını belirtmişlerdir. On iki hizmetin çoğu zaman sembolik olarak yerine getirildiği, cemlerin ise musahiplik bağı olsun olmasın hatta Alevi olmayan kişilerin dahi katılabildiği daha açık bir yapıya dönüştüğü ifade edilmiştir. Dernek yöneticileri ve üyeleri, bu değişimin arka planında kent yaşamına özgü koşulların -geçim sıkıntısı, ulaşım, zaman darlığı- etkili olduğunu vurgulamıştır. Başlık altında yer alan “Geleneksel Alevilik’in Günümüz Koşullarında Yeniden Biçimlenişi” adlı tabloda, geleneksel Aleviliğin mekânsal, kültürel, eğitsel, müzikal ve anlamsal düzlemlerde geçirdiği dönüşüm sistematik bir şekilde sınıflandırılmış; söz konusu değişimin biçimsel farklılıklardan ziyade ritüellere atfedilen anlamların dönüşümüyle ilişkili olduğu ortaya konulmuştur (s. 63-69).

“Mersin Cemevi’nde Geleneğin Aktarımı” başlığında, kente uyum süreci dedelik kurumunun dönüşümü ve sözlü aktarımın zayıflaması üzerinden değerlendirilmiştir. 1970’lerde artan okuryazarlık oranıyla birlikte dedelerin otoritesinin zayıfladığı, bazı dedelerin “gerici” olarak nitelendirilerek köy yaşamı içinde meşruiyet kaybına uğradığı aktarılmıştır. Ancak 1980’lerde Alevi uyanışıyla beraber eleştirilen kurumların örgütlenme ve kimlikli birliktelik amacıyla döneme uyum sağlayarak dönüştüğü gözlemlenmiştir. Bu süreç, “ocak dedesi” anlayışından “cemevi dedesi” kavramına geçişi doğurmuş, böylelikle dede figürünün artık tek bir ocağın değil, farklı yörelerden gelen Alevilerin ortak inanç rehberi olarak tanımlandığına vurgu yapılmıştır (s. 69-76).

“Görünürlük Kazanan Bir Alevi Birliğinin Temsili: Mersin Cemevi” başlığının altında, Alevilikteki “sır” kavramının tasavvufi manasıyla beraber tarihsel süreç boyunca yaşanan dışlanma ve baskılardan kaynaklanan bir gizlilik biçimi olarak değerlendirildiği vurgulanmıştır. Bu sır kavramının süreç içerisinde dönüşerek kamusal görünürlük arayışına evrildiği ve bunun dönüşümün en belirgin örneklerinden birinin Mersin Cemevi olduğu belirtilmiştir (s. 76-79).

Zâkirlik olgusunun, Alevi inanç sisteminin müzik temelli aktarım geleneği ve kentleşme süreciyle yaşadığı dönüşüm bağlamında değerlendirildiği bölümlerden biri olan “Zâkirlik Kimliğinin İnşası” başlığında; uzun süre gizli yürütülen bu hizmetin, Alevilerin kentlerde görünür olmasıyla beraber kimliğin canlanmasına ve kültürel temsiline katkı sunan bir unsur haline geldiği belirtilmiştir. Cemevlerinin artmasıyla

beraber yeni zâkirlerin yetişmesine ihtiyaç duyulduğu, bu sebeple saz kursları ve dernek faaliyetleri vasıtasıyla söz konusu ihtiyacın kapatılmaya çalışıldığı ifade edilmiştir. Ancak bu modern eğitimlerin, otantik icraya tam olarak uyum sağlamadığı vurgulanmıştır (s. 79-82). “İnanç ve Müzik İlişkisinde Zâkirlik” kısmında ise zâkirin cemlerde “telli Kur’an” olarak adlandırılan saziyle Hak kelamını aktaran kişi olduğu belirtilmiş, inanç gereği Ehl-i Hak meclisleri dışında icra edilmeyen cemlerin bugün kentleşmeyle birlikte farklı mekânlarda gerçekleştirildiği vurgulanmıştır. Buna rağmen zâkirliğin, günümüzde geleneği sürdürme ve Alevi kimliğini sosyal alanda görünür kılma dengesini sağlamaya çalıştığı çıkarımına varılmıştır (s. 82-85). “Zâkirlikte Doğaçlama, İcra Tekniği ve Dağar” başlığı altında zâkirlerin icralarının doğaçlamaya dayalı olduğu vurgulanmış ve dosyadan okuyarak icra etmenin ritüelin maneviyatını zedelediği belirtilmiştir. Kentleşmeyle zâkirlerin icra becerilerinin genişlemesinden, uyanış döneminde Arif Sağ, Musa Eroğlu, Yavuz Top, Erdal Erzincan, Sabahat Akkiraz gibi sanatçıların çalışmalarının bugünün zâkirleri için temel bir dağar zemini oluşturduğundan söz edilmiştir. Mersin Cemevi’nde popüler dağarın tercih edilmesi, bu anlayışın yansıması olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca *Buğün Bizçe Pir Geldi* adlı tevhidin farklı icra örnekleri verilerek Alevi müziğinde sözlerin sabit, melodilerin ise doğaçlamaya açık olduğu gösterilmiştir (s.85-95).

“Mersin Cemevi’nde Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Zâkir” adlı başlıkta Alevilik’te Tanrı’nın tecellisi olarak kabul edilen insanın, hiçbir ayırım gözetmeksizin ve cinsiyete bakılmaksızın kutsal olduğundan bahsedilmiştir. Buna karşın cem ritüellerinde hizmet sahibi veya zâkir gibi misyonların söz konusu olduğunda hem geleneksel yapılanmada hem de günümüzde kadın figürlerinin oldukça az olduğu vurgulanmıştır. Mersin Cemevi’nde yapılan görüşmede, kültürel etkinliklere bağlamasıyla katılan kadın zâkir Çiğdem Akdoğan’ın kamusal alanda zâkir olarak kendisine yer bulamadığı ve dijital ortamlar aracılığıyla kendisine icra ortamı oluşturduğu bilgisine yer verilmiştir. Ayrıca, kadın zâkirlerin icra tarzları ve söyleyiş biçimlerinde gözlenen erkeksi üslubun, erkek egemen bir geleneğin kadınlar tarafından özgün bir şekilde dönüştürülebilmesinin bir göstergesi olduğu da dile getirilmiştir (s. 95-100).

“Mersin Cemevi’nde Cem Ritüelleri ve Müzik Pratikleri” başlığında Mersin Cemevi’nde yapılan ritüellerin bağlayıcılık ekseninde değerlendirildiğinde doğaçlamaya, icra tekniklerine veya sözlü müzik türlerinin müzikal niteliklerine dayalı her konunun toplumsal yapıdaki çözümlerin birer göstergesi hâline dönüştüğüne işaret edilmiştir. Müzik pratikleri açısından da standartlaşan müzik yapısının geleneksel normları yaşayan bir geleneğe, programlaşan bir geleneğe evrildiği tanık gösterilerek, örneklendirmelere dayandırılarak açıklanmaya çalışılmıştır (s. 100-106).

“Semahın Dönüşümü” başlığında, Alevi inanç sisteminde evrensel devininin insanda tecellisini simgeleyen semahın süreç içerisinde geçirdiği değişimler ele alınmıştır. Kentlerde ötekileştirilen Alevi toplulukları için semahın kimliğin tanıtımı açısından değerli olduğu ancak bu sürecin semahı kutsal bağlamından uzaklaşarak ibadetin bir parçası olmaktan çıkardığı ifade edilmiştir. Mersin Cemevi örneğinde semahların müzik, figür ve kostüm bakımından prova edilerek sergilendiği, bu durumun semahı içsel bir zikirten çok topluluk bilincini temsil eden bir koreografiye dönüştürdüğü çıkarımı yapılmıştır (s. 106-110).

“Son Söz” bölümünde ise Aleviliğin geçirdiği sosyal ve kültürel dönüşüm sürecine dair genel bir değerlendirme yapılmıştır. Alevilikte her ne kadar kentleşmenin etkisiyle bir dönüşüm yaşanmış olsa da değişmeyen tek şeyin, Alevilerin kimlikleri ve inançları uğruna süren hak arayışları olduğu vurgulanmıştır. Modernleşme ile gelenek arasındaki gerilimin kimi zaman dönüşümün reddiyle kimi zaman ise kabullenilmeyen kırılmalarla kendini gösterdiği; bu ikili durumun da gelecekte Alevilik çalışmalarında yeni tartışma alanları açacağı ön görülerek çalışmayı nihayetlendirmişlerdir.

Sonuç

Çalışmada kentleşen Alevilik, değişen cem ritüelleri ve müziğe dayalı dönüşümler olumlu ve olumsuz yönleriyle atıflara ve örneklere dayandırılarak Mersin Cemevi özelinde ve Alevilik genelinde açıklanmıştır. Ayrıca 11 kişisel görüşme, 123 kaynak ve 280 dipnota yer verilerek okuyucuya zengin bir arşiv imkânı sunulmuştur. Kitap, Aleviliğin inanç profilini çalışan araştırmacıların yanı sıra müzikoloji, ilahiyat, Türk dili ve edebiyatı ile halk bilimi bölümleri öğrencileri için önemli bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

Kaynakça

Soylu Bağçeci, F. & Şenol Atıcı, M. (2022). *Kentleşen Alevilik değişen cem ritüelleri ve müzik*. Anı Yayıncılık.

Makale Bilgisi / Article Information

Atıf/Cite as

Öztürk, M. (2025). Fulya Soylu Bağçeci; Mine Şenol Atıcı, 2022, Kentleşen Alevilik Değişen Cem Ritüelleri ve Müzik. Ankara, Anı Yayıncılık. *SÜREK Alevilik – Bektaşilik ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 5, 123-129.

Öztürk, M. (2025). Fulya Soylu Bağçeci; Mine Şenol Atıcı, 2022, Urbanization of Alevism: Transformations in Cem Rituals and Music. Ankara, Anı Publishing. *SUREK Journal of Alevism – Bektasism and Cultural Studies*, 5, 123-129.

Yazar / Author

Melisa Öztürk

Bağımsız Araştırmacı
Independent Researcher

melissaozturk1999@gmail.com 0009-0005-1094-8094

Geliş Tarihi / Received

14.11.2025

Kabul Tarihi / Accepted

10.12.2025

Yayın Tarihi / Published

31.12.2025

Yayın Sezonu/Pub Date Season

Aralık/December

Sayı / Issue

5

Sayfa / Pages

123-129

Makale Türü / Article Types

Araştırma Makalesi / Research Article

Kapsam / Scope

Sosyal ve Beşerî Bilimler / Social and Humanitarian Sciences

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Ethical Statement

Araştırmacı verilerin toplanmasında, analizinde ve raporlaştırılmasında her türlü etik ilke ve kurala özen gösterdiğini beyan eder. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

İntihal / Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem ve iThenticate programı tarafından incelenerek intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları / Contribution Rates of Authors to the Article

Makale tek yazarlıdır. / The article is single authored.

Çıkar Beyanı / Declaration of Interest

Makalenin hazırlanmasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. / There is no conflict of interest in the preparation of the article.

Telif Hakkı ve Lisans / Copyright & License

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Yayıncı / Published by

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Hacı Bektaş Veli Research and Application Institute.